

DLA doktori értekezés tézisei

Velencei Tamás

A trombita története – Példaképeink nyomában

Témavezető: Dr. Gyöngyössy Zoltán, Egyetemi tanár

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem
28. Számú Művészet- és Művelődéstörténeti
Tudományok besorolású
Doktori Iskola

2011

I. A kutatás előzményei

Olyan zenekarban dolgozhatom, amellyel minden évben sokat vagyok úton, a Távoll-Kelettől Ausztrálián át egészen Dél-Amerikáig. Előző zenekaraimmal is meglehetősen gyakran utaztam, így az embernek lehetősége nyílik arra, hogy más kultúrákat, embereket, tanárokat, előadókat, kollégákat ismerhessen meg.

Bárhová is utazzunk, zenészként szinte mindig példaképeink nyomában járunk. Így dolgozatom témája is magától értetődően alakult híres elődeink és munkásságuk köré.

Dolgozatom témáját nem lehetett volna teljes értékében megírni anélkül, hogy ne vezettük volna végig a trombita fejlődésének történetét. A hangszer történetének megismerése elengedhetetlenül szükséges ahhoz, hogy megismerjük a múlt egyéniségeit is, akiknek köszönhetően az egyszerű, akár csontból készült trombita-szerű instrumentumtól eljuthattunk a mai, modern trombitáig.

Különböző múzeumokban, könyvtárakban kutatva bukkantam arra az anyagra, amely átfogja ezt a területet, de természetesen mindent nem lehetett beleilleszteni, megemlíteni, hiszen a szakemberek a mai napig innovatív törekvésekkel próbálják tovább fejleszteni a hangszert, és előadók tucatjai kísérleteznek annak érdekében, hogy a hangszer és a hangszeres játék lehetőségeit tovább feszegezzék.

Kezembe kerültek érdekes bevezetők, tanulmányok a natúrtrombita¹, később a billentyűs trombiták kialakulásáról, és művészekről, akik koruk nagyjai voltak – ma pedig példaképeink.²

Példaképek nélkül nincsen jövő, de nincs múlt sem. Az egymást követő korszakok nagy egyéniségei nem csak a hangszer előadói kultúráját fejlesztették, de a legnagyobbak tevékenyen részt vettek az instrumentum technikai és mechanikai tökéletesítésében is.

Nélkülük aligha lehetne ilyen fejlett a mai hangszerpark, és ehhez természetesen hozzátartozik előadói, és pedagógiai egyéniségük is.

Egyéniségeket kívántam példaként előhozni, és ha a végignézzük a névsort, akkor úgy érzem, ez sikerült is. Hozzá kell tennem, hogy mindenki természetesen, nem kerülhetett be az értekezésbe, így a mindannyiunk számára meghatározó, legnagyobb trombitaszólista, Maurice André neve itt ritkán kerül szóba, mert az ő művészetét, technikáját, emberségét, közvetlenségét, zeneszeretét egy önálló dolgozatban lehetne megfelelően értékelni, összefoglalni.

Az én tevékenységeim a zenekari világban zajlanak, és mindig is erre vágytam, ezért számomra ezen értekezés témája is hamar megszületett.

¹ Altenburg J. E.: Versuch einer Anleitung zur heroisch musikalischen Trompeter und Paukerkunst VEB Deutscher Verlag für Musik, Leipzig. 1972.

² Dahlqvist, R.: The Keyed Trumpet and Its Virtuoso, Anton Weidinger. Brass research series, No.1. The Brass Press 1975.

II. Források

A forrásanyagok legtöbbjét számos utazásomon ismertem meg, akkor még nem sejtve, hogy egy napon milyen hasznukat veszem majd. Volt, és van olyan anyagom, amelyet egy-egy kutatótól személyesen kaptam, vagy előfizettem például a Brass Bulletin¹ című szaklapra, annak sajnálatos megszűnéséig.

Fellapozva ennek a magazinnak a kiadásait, kitűnő riportokat, esszéket olvastam a legnagyobbaktól, és a legnagyobbakról. Jean-Pierre Matthez, a lap alapítója és kiadója, maga is trombitás volt, de később ennek a magazinnak a megalapításával járult hozzá ismereteink bővítéséhez. A lap írói között vannak olyan művészek, akik alkotó munkájuk mellett, a trombita történetét, múltját és eredetét is kutatták, gondolok itt Edward H. Tarr-ra², aki a Bad Säckingen-i Trompetenmuseum alapítója is egyben. Az ő lelkes munkája, és tárgyi gyűjteménye nélkül ma nem kaphatnánk ilyen ragyogóan átfogó képet hangszerünk múltjáról és jelenéről.

A jelenben kutatva pedig alkalmam volt több hangszergyártónál (Lechner, Schagerl, Zirnbauer, Schilke, Monette, Spada) megfordulni, akik jelentősen hozzájárultak forrásanyagaim gazdagításához.

¹ Tarr, E. H.: The Baroque Trumpet, high trumpet, so called Bach trumpet. Brass Bulletin No.2-3. 1972.25-39.old.

² Tarr, E. H.: Die Trompete. Hallwag Verlag, Bern und Stuttgart.1977.

III. Módszer

Mivel a trombita a világ egyik legrégebbi hangszere, így a kezdetektől indultam el, képekkel is illusztrálva a Tutanchamun¹ sírjában talált hangszerektől kezdve, a mai Perinét és forgóventiles trombitákig, a lehető legszélesebb spektrumot bemutatva.

Áthaladva a különböző korszakokon, sok-sok érdekes fényképpel, illusztrációval találkoztam. A számomra legérdekesebbeket próbáltam a dolgozatomban megjeleníteni.²

A disszertáció első felében a hangszer fejlődését követhetjük figyelemmel, és a különböző rendszerű trombiták összehasonlítása történik meg. Az ötlet, hogy a német rendszerű trombitát összehasonlítsam az amerikai, vagyis Perinét-rendszerrel, onnan jött, hogy magam is német trombitán kezdtem a tanulást. Évekkel később megismerkedtem az amerikai rendszerrel, majd munkám folyamán újra visszatértem a német rendszerű hangszerekhez.

Mindenki, aki már próbált játszani mindkettőn, érzi, tudja, hogy nagy különbség van a két rendszer között. Nálam napi használatban van a német instrumentum, így jó alkalomnak találtam az összehasonlítást, hiszen annak, aki még nem játszott egyikén, vagy másikon, érdekes lehet megfigyelni az alapvető különbségeket. Azért is, mert a tendencia azt mutatja, hogy minden jobb zenekarban egyre többet használják a német hangszereket, tehát érdemes megismerkedni azzal, hogy mi vár ránk, ha ezt az utat választjuk.

Mivel munkám során sok helyen, így hangszerkészítőknél is gyakran megfordulok, mindig „új” képem van a jelentősebb átalakításokról, újításokról, ezekkel a trombitákkal kapcsolatban.

A „Példaképeink“-című hosszan lebontott fejezethez kapcsolódik az utánzás, és annak művészete. A művészetekben (nem csak a zeneművészetben) jelen van az utánzás, és annak lehetősége. Sokszor utánozzuk mentorainkat anélkül, hogy ennek igazán tudatában lennénk.

Példaképeink munkásságát, kottapéldákkal is illusztráltam. Megtalálhatók ezek közt borítólapok, vagy például kornettszólóra írt oldalak.

¹, A Tutanchamun sírjában talált hangszerek (Kr. e. 1333–1323) (Egyptian Museum Valley of the Kings)

², A. Schnitzer Trompete (Nürnberg 1581)

IV. Eredmények

Idestova 27 évet töltöttem el Magyarországon, és a nagyvilág jelentős zenekaraiban, és 20 éve vezetek trombitaszólamokat, idén 11. éve a Berlini Filharmonikusok szólótrombitásaként. Ennyi év alatt egy muzsikusra számára nem csak a mindennapi tennivalója, hanem tevékenységének története, és a nemzetközi tapasztalatcsere szerepe is egyre erősödik. Egykor növendékként, később előadóművészként és tanárként ismerkedhettem meg a világ legnagyobbjaival, és ma már én tapasztalom, hogy példaképként, mesterként engem keresnek meg a fiatalok.

A trombita varázslatos történetét kutatva számos olyan tényvel, eredménnyel, de akár hangszermechanikai tévedéssel találkoztam, amelyet érdemes bemutatni akár egy disszertáció anyagaként is. Mindezen kutatások, kísérletezések, innovatív alkotások elengedhetetlen mérföldkövei hangszerünk fejlődésének.

Elődeink előadóművészi próbálkozásait, fejlesztéseit és önmaguk fejlődésüket pedig annak érdekében kell megismernünk, hogy megtanuljunk, honnan, miből kezdődött a trombitajáték, és milyen irányba fejlődhet még ma is.

Saját magam számára is érdekes felismerés volt hangszerem történetét párhuzamosan két aspektusból – a hangszer és az előadásmód – vizsgálni, és felfedezni, ez a két vonal valóban csakis egymással párhuzamosan alakulhatott, egyik a másikat erősítette, aktivizálta, és elgondolkodásra készítette.

A mai fiatal előadók fejlődését figyelve, bárhol a világon, azt tapasztalom, a z ifjú muzsikusra sem mentesek a mai világ hatásaitól, a tomboló médiavilág a maga gyártotta „sztárokkal“, bizony rájuk is hatással van. Ezért érdemes újra és újra felhívni a figyelmüket az igazi értékekre, és a - mind emberi, mind zenei - fejlődésükhöz elengedhetetlen, megfelelő példaképek megismerésére, és kiválasztására.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenység dokumentációja

Disszertációm a kezdetektől a trombiták, azok fejlesztőinek és művészeinek bemutatásával jut el a 21. századi zenekari muzsikások világába.

Világszerte számos mesterkurzuson megfordulva próbálom átadni elődeink, példaképeink hagyatékát, és mint gyakorló zenekari művész, saját tapasztalataimat. Olyan tapasztalatok ezek, amelyekből a legjobb növendékek saját utat találhatnak pályaválasztásuk során. Ma már elmondhatom, hogy egykori növendékeim némelyike a Frankfurt-i Rádiózenekar, a lipcsei Gewandhaus (Richter Gábor, szólótrombita), vagy a Duisburg-i Filharmonikusok művésze.

A fiatalabbakat pedig, akiket a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem után a Berlini Filharmonikusok Herbert von Karajan Zenekari Akadémiáján is tanítok, már csak egy ugrás választja el attól, hogy profi zenekarban élvezhessék a pálya örömeit. Ezek a fiatalok a zenekari munkát heti rendszerességgel tanulják a Berlini Filharmonikusok tagjaival, hiszen akadémiai kötelezettségük, hogy a zenekari munkában kiegészítőként részt vegyenek. Ezek a fiatalok a zenekar tagjaival együtt léphetnek színpadra nem csak a berlini Filharmóniában, de a világ legnagyobb koncerttermeiben, és közreműködhetnek a zenekar CD-, és DVD-felvételein is.

A világ zenekari életének egyik vezető muzsikusaként rendszeres kapcsolatban állok a legnagyobb hangszergyártó cégekkel, tehát magam is folytatom az elődök munkáját, amikor egy-egy ötletet kipróbálva, kikísérletezve, kisebb-nagyobb hangszermechanikai javításokat, újításokat alkotunk a hangszeren.